

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Divi Thomae Aqvinatis Doctoris Angelici Opera Omnia

Summa diligentia ad exemplar Romanæ Impreßionis restituta
Complectens Primam Secundæ, & Secundam Secundæ Summæ
Theologiæ

Thomas <von Aquin, Heiliger>

Venetiis, 1593

Qvaestio LX. De distinctione virtutum moralium ad inuicem.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-72759](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-72759)

¶ 2 Præt. Tunc unumquodque est perfectum, quando est remotum a suo contrario, & ab his quæ ad contrarium inclinant: sed passiones inclinant ad peccatum, quod uirtuti contrariatur, unde Ro. 7. nominantur passiones peccatorum. ergo perfecta uirtus est omnino absque passione.

Li. de Moribus eccle. 6. & in totis.

¶ 3 Præt. Secundum uirtutem Deo conformamur, ut patet per Aug. in li. de Moribus * Ecclesie; sed Deo omnia operatur sine passione. ergo uirtus perfectissima est absque omni passione.

e. n. 163 ante. h. co. 5.

SED CONTRA est, quod nullus iustus est, qui non gaudet iusta operatione, ut dicitur in 1. * Eth. sed gaudium est passio. ergo iustitia non potest esse sine passione, & multo minus alia uirtutes.

RESPON. Dicendum, quod si passiones dicamus inordinatas affectiones, sicut Stoici posuerunt, sic manifestum est, quod uirtus perfecta est sine passionibus. si uero passiones dicamus omnes motus appetitus sensitui, sic planum est, quod uirtutes morales quæ sunt circa passiones, sicut circa propriam materiam, sine passionibus esse non possunt. cuius ratio est, quia secundum hoc sequeretur, quod uirtus moralis faceret appetitum sensituum omnino otiosum. Non autem ad uirtutem pertinet: quod ea quæ sunt subiecta rationi, a propriis actibus uidentur: sed quod exequantur imperium rationis proprios actus agendo. unde sicut uirtus membra corporis ordinat ad actus exteriores debitos, ita appetitum sensituum ad motus proprios ordinatos. Virtutes uero morales, quæ non sunt circa passiones, sed circa operationes, possunt esse sine passionibus, & homo uirtus est iustitia, quia per eas applicatur uoluntas ad proprium actum, qui non est passio: sed tamen ad actum iustitiæ sequitur gaudium ad minus in uoluntate, quod non est passio. & si hoc gaudium multiplicet per iustitiæ perfectionem, fiet gaudium redundantia usque ad appetitum sensituum, secundum quod uires inferiores sequuntur motum superiorum, ut supra dictum est: & sic per redundantiam homini quanto magis fuerit perfectior, tanto magis passionem causat.

qu. ar. 17. & 18. arti. 1.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod uirtus passiones inordinatas superat, moderatas autem producit.

AD SECVNDVM dicendum, quod passiones inordinatæ inducunt ad peccandum, non autem si sunt moderatæ.

AD TERTIVM dicendum, quod bonum in unoquoque consideratur secundum conditionem sue nature: in Deo autem & angelis non est appetitus sensituius, sicut in homine. & ideo bona operatio Dei & angelis est omnino sine passione, sicut & sine corpore: bona autem operatio hominis est cum passione, sicut & cum corporis ministerio.

¶ Super quest. sexage sima articulum primum.

IN corpore articuli primi questionis 60. dubium occurrit, quomodo iter, quod hic dicitur, quod ratio est sicut imperans & mouens, appetitua autem uis sicut mota & imperata. cū doctrina superius posita. quod imperium est actus rationis motus ab appetitu. Si enim in imperando appetitus est primus mouens, non est ratio ut imperans & appetitus imperatus a

QVAESTIO LX.

De distinctione uirtutum moralium ad inuicem, in quinque articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de distinctione uirtutum moralium ad inuicem.

ET CIRCA hoc, quærunto quinque.

¶ Primo, Vtrum sit tantum una uirtus moralis.

¶ Secundo, Vtrum distinguantur uirtutes morales, quæ sunt circa operationes, ab his quæ sunt circa passiones.

¶ Tertio, Vtrum circa operationes sit una tantum moralis uirtus.

F ¶ Quarto, Vtrum circa diuersas passionis sint diuersæ morales uirtutes. ¶ Quinto, Vtrum uirtutes morales distinguantur secundum diuersa obiecta passionum.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum sit una tantum uirtus moralis.

AD PRIMUM sic proceditur. Videtur, quod sit una tantum moralis uirtus. Sicut enim in actibus moralibus directio pertinet ad rationem, quæ est subiectum intellectualium uirtutum, ita inclinatio pertinet ad uim appetitiuam, quæ est subiectum moralium uirtutum: sed una est intellectualis uirtus dirigens in omnibus moralibus actibus, scilicet prudentia. ergo etiam una tantum est moralis uirtus inclinans in omnibus moralibus actibus.

¶ 2 Præt. Habitus non distinguuntur secundum materialia obiecta, sed secundum formales rationes obiectorum: formalis autem ratio boni ad quod ordinatur uirtus moralis, est una. si modo rationis. ergo uidetur quod sit una tantum moralis uirtus.

¶ 3 Præt. Moralia recipiunt speciem a fine, ut supra dictum est: sed finis omnium uirtutum moralium communis, est unus. scilicet felicitas: proprii autem & propinqui sunt infiniti, non sunt autem infinitæ uirtutes morales. ergo uidetur quod sit una tantum.

SED CONTRA est, quod unus habitus non potest esse in diuersis potestatis, ut supra dictum est: sed subiectum uirtutum moralium est pars appetitiua animæ, quæ per diuersas potestates distinguitur, ut in primo dictum est. ergo non potest esse una tantum uirtus moralis.

RESPON. Dicendum, quod sicut supra dictum est, uirtutes morales sunt habitus quidam appetitiuæ partis; habitus autem speciei differunt secundum speciales differentias obiectorum, ut supra dictum est: spes autem obiecti appetibilis, sicut & cuiuslibet rei, attenditur secundum formam specificam, quæ est ab agente. Est autem considerandum, quod materia patientis se habet ad agens dupliciter. Quandoque enim recipit formam agentis secundum eandem rationem prout est in agente, sicut est, in omnibus agentibus uniuocis: & sic necesse est, quod si agens est unum speciem, quod materia recipiat formam unius speciei: sicut ab igne non generatur uniuoce nisi aliquid existens in specie ignis. Aliquando uero materia recipit formam ab agente non secundum eandem rationem,

ratione simpliciter. sed ut mota est ab appetitu: ac per hoc appetitus imperatur a seipso principaliter, & consequenter ratio motus processus hinc fundatus super hoc, quod est uelut agens acquiuocum, & appetitus uelut patientis acquiuoce a ratione. Ad hoc dicitur, quod aliud est loqui de ratione & appetitu in genere nature, & aliud loqui de eis in genere moris. In genere nature tantum dicitur fuit, quod distinguendum est de ratione uel ad specificationem, uel ad exercitium actus. & quod primum mouens ad specificationem pertinet ad intellectum, primum uero ad exercitium pertinet ad appetitum. In genere autem moris, quia supponitur uoluntarium, non mouens & motus imperantis, & imperati non queruntur in actibus absolute, sed in actibus uoluntariis: ita quod attenditur quis inter actus uoluntarios siue sit essentialiter intellectus, siue uoluntas, siue appetitus sensitui, habet rationem mouentis & motus. Et quoniam hic supponitur ratio uoluntaria ut cõi omnibus, non attenditur differentia mouentis & motus dependentiam a uoluntate: sed quoniam distinguitur per rationem per se, & rationale participationem, & constat quod ratio uel per participationem derivatur a rationali per essentiam, & ratio est rationalis per essentiam, & appetitus rationalis est per participationem: ideo ratio dicitur mouens, & imperans, & appetitiua uis mota, & imperata non simpliciter, sed in moralibus. Moralia enim uoluntario continentur ut materia, ratione autem ut forma & in rationali tantum anime parte ut sic, sunt ut subiecto. Sed hæc responsio.

non satisfaci: quia nihil speciale dicit in moralibus. Quod sic patet. Aut sermo literæ, cum dicit manifestum esse, quod in moralibus ratio est mouens & imperans, appetitiua autem uis mota & imperata, est de motione ad speciem aut ad exercitium, aut ad utrumque. si de motione ad speciem, hoc commune est tam moralibus quam non moralibus. Et rursus ex hoc non habetur intentum: nam ex hoc quod bonum intellectum mouet appetitum, non habetur pluralitas specifica appetitionum magis quam intellectuum, nisi quia intellectiones sunt causæ, & appetitiones causatae. Immo potius haberetur forte quæ distinctio: quia obiecta ad quæ appetitionibus diuersarum specierum, sunt diuersarum rationum: intellectio autem obiecti pars formalis est, quia bonum ut cognitum, mouet. Si uero de motione ad exercitium, etiam hoc commune est tam moralibus quam non moralibus, quoniam semper imperat ut mota a uoluntate, ut patet superius in questione de imperio. Et rursus ex hoc non apparet unde sequatur intentum, cum in litera ex motione rationis supra appetitum non inferatur. ergo appetitiones: sed, ergo appetibilia sunt diuersarum rationum, quæ constat non specificare ad motionem exercitii.

prout est in agente, sicut patet in generantibus non uniuocis, ut animal generatur a Sole. & tunc forma recepta in materia ab eodem agente, non sunt unius speciei, sed diuersificantur secundum diuersam proportionem materiam ad recipiendum influxum agentis, sicut uidemus quod ab una actione Solis generantur per putrefactionem animalia diuersarum specierum secundum diuersam proportionem materiam. Manifestum est

pediat bellare, an uoluptates oblatas prosequi; & sic de aliis spectantibus ad diuersas uirtutes, utique moralia &c. Consequenter patet ex ratione, & auctoritate secundi de anima, de sensu communi. Unde sicut nullus sensus proprius sufficit ad iudicandum inter sensibilia propria, nec omnes simul, ita nulla recta ratio alicuius agibilis, nec omnes simul sufficiunt ad iudicandum inter omnia agibilia, quæ tamen experimur nos iudicare recta ratione. Aut ergo numerandæ sunt prudentiæ propriæ iuxta species agibilium, & præter has prudentias ponenda est communis prudentia iudicans inter omnia, sicut præter scilicet proprios ponitur communis: aut ponenda est una sola prudentia, iudicans propria singulariter & inter omnia. Primum nullus hætenus posuit quantum uidi, nec rationabiliter tanta multitudo ponitur, quoniam illa sola sufficit. sicut si natura potuisset facere sensum commune sine propriis, attingentem sensibilia exteriora, utique ipsum solum fecisset. unde cum nihil prohibeat prudentiam illam unam iudicantem inter diuersas agentium species, cognoscere singulas species, cum etiam ad singularia se extendat, ut patet sexto Ethicorum rationabile, immo necessarium est unam solam esse prudentiam respectu omnium agibilium. Putandum est ergo quod prudentia est uirtus altioris ordinis, quam sint uirtutes morales, sicut ratio per essentiam est altioris ordinis rationalibus per participationem: propter quod in litera prudentia comparatur ad uirtutes morales, ut Sol ad species a se productas in materiis inferioribus: & simul dum ostenditur ratio diuersis uirtutum moralium, quia participationes sunt, insinuat ratio unitatis prudentiæ, quia per essentiam est ratio, & participata ab aliis: uirtus autem altioris ordinis oportet quod habeat obiectum proprium quoque altioris ordinis.

Ad hæc ergo dicitur, quod quia proportio utitur rebus, quas comparat ut distinctis, & porportionem rationis ad appetitum, auctor pro medio utitur. Oportet ut utraque uis sumatur secundum sibi propria, infra latitudinem tamen moralium: quoniam de huius speciei generis quæstio est: per hoc cum principium proprium moralis esse sit ratio, eo quod dicit Dionysius dicit, Bonum hominis est secundum rationem esse, oportet ut tam appetitiua quam cognoscitiua uis sumatur in quantum rationalis, & in utraque ut rationalis est, spectemus quid proprium rationi, & quid appetitui: & secundum hæc iudicium fiat de distinctione specierum moralium & propter hoc auctor in litera procedit ex hoc quod ratio est rationalis per essentiam, appetitus per participationem. Quia uis autem mouere appetitum obiectiue & imperatiue conuenit intellectui, tam respectu moralium quam non moralium: mouere tamen appetitum regulatiue, proprium est ei respectu moralium. Et de hac motione est hic sermo: in ratione. n. oportet esse legem regulatiua appetitus, & habet mouere & imperare eo modo, quo lex mouet & imperat: & propterea in litera uterque actus est tribuitur. Mouet autem non quod ad exercitium actus, ut patet, sed quod ad specificationem, non qualem unquam, ut communiter facit, sed regulatiua appetitus, quod solum in moralibus obtinet. Imperat quoque speciem appetitus & exercitii eius & aliorum: quoniam in moralibus oportet legem principari. & ei appetitum omnem obediunt quoniam si uoluntas principatur, accideret illud, cui nimium licuit, licitum: cui praua uoluntas ius erat, & sensus pro ratione fuit. Et quoniam ratio regulat appetitum mediante appetibili consonanti ipsi rationi: idcirco huius motio non est extra latitudinem motionum ad specificationem. Et rursus idcirco auctor non immediate intulit, ergo uirtutes morales sunt diuersæ: sed utando saltum, & gradatim descendendo a ratione ad appetibile, & inde ad morales uirtutes deuenit. Et merito, quia ratio formans dat appetibilibus, quibus morale genus ingrediuntur. Ex hoc namque quod appetibilia consonant, uel dissonant rationi, moralia sunt, ut ex supradictis patet. appetibilia autem rationi consonantia ad quæ obiecta sunt speciei moralium appetitionum & uirtutum. Et per hæc patet solutio omnium obiectorum: quoniam non loquuntur de imperio regulatiuo ut sic, quod spectat ad specificationem actus & habitus. Nec de motione & cognitione regulatiua unita in se: quia est superioris ordinis, & participata in obiectis moralium, in quibus distinguitur & implicatur ut pars formalis eorundem: sed de imperio ad exercitium actus, & de cognitione absolute. Aliud est enim loqui de obiecto cognito, & aliud de obiecto consono rationi. Cognitio namque & consonantia, licet in hoc conueniant quod multiplicatur secundum obiecta, regula tamen cui consonant consonantia, non multiplicatur, & ad hanc dicitur consonans obiectum, cognitum autem ut sic, regulam non connotat.

Circa responsum ad primum in eodem primo articulo dubium occurrit duplex. Primo de ueritate eius quod dicitur, scilicet quod prudentia directiua in omnibus moralibus uirtutum actibus est una secundum speciem specialissimam: de tali enim unitate & diuersitate est sermo. Secundo, penes quid attenditur unitas

tas specifica rationis formalis ueri obiecti prudentia.

¶ Contra primum enim est Scotus in 3. sent. dist. 36. art. 2. uolens quod sicut factibilia omnia non subsunt arti uni secundum speciem, ita nec agibilia uni prudentia. Est enim prudentia recta agibilibus ratio, sicut ars factibilium. Oppositum autem cum Aristoteli dicitur Tho. hic tenet: & quod ita sit, probatur efficaciter sic. Recta ratio agibilium iudicat inter agibilia diuersarum uirtutum moralium, ergo est una respectu omnium uirtutum moralium. Antecedens patet in bonis & in malis, nam ad rectam rationem spectat discernere quid nunc, hic &c. magis expedit punire iusta acceptæ iniuriæ, an tolerare illam. Similiter an magis expediat bellare, an uoluptates oblatas prosequi; & sic de aliis spectantibus ad diuersas uirtutes, utique moralia &c. Consequenter patet ex ratione, & auctoritate secundi de anima, de sensu communi. Unde sicut nullus sensus proprius sufficit ad iudicandum inter sensibilia propria, nec omnes simul, ita nulla recta ratio alicuius agibilis, nec omnes simul sufficiunt ad iudicandum inter omnia agibilia, quæ tamen experimur nos iudicare recta ratione. Aut ergo numerandæ sunt prudentiæ propriæ iuxta species agibilium, & præter has prudentias ponenda est communis prudentia iudicans inter omnia, sicut præter scilicet proprios ponitur communis: aut ponenda est una sola prudentia, iudicans propria singulariter & inter omnia. Primum nullus hætenus posuit quantum uidi, nec rationabiliter tanta multitudo ponitur, quoniam illa sola sufficit. sicut si natura potuisset facere sensum commune sine propriis, attingentem sensibilia exteriora, utique ipsum solum fecisset. unde cum nihil prohibeat prudentiam illam unam iudicantem inter diuersas agentium species, cognoscere singulas species, cum etiam ad singularia se extendat, ut patet sexto Ethicorum rationabile, immo necessarium est unam solam esse prudentiam respectu omnium agibilium. Putandum est ergo quod prudentia est uirtus altioris ordinis, quam sint uirtutes morales, sicut ratio per essentiam est altioris ordinis rationalibus per participationem: propter quod in litera prudentia comparatur ad uirtutes morales, ut Sol ad species a se productas in materiis inferioribus: & simul dum ostenditur ratio diuersis uirtutum moralium, quia participationes sunt, insinuat ratio unitatis prudentiæ, quia per essentiam est ratio, & participata ab aliis: uirtus autem altioris ordinis oportet quod habeat obiectum proprium quoque altioris ordinis.

autem quod in moralibus ratio est sicut imperans, & mouens, uis autem appetitiua sicut imperata & mota. non autem appetitus recipit impressionem rationis quasi uniuoce, quia non fit rationale per essentiam, sed per participationem, ut dicitur in 1. Eth. unde appetibilia secundum motionem rationis constituuntur in diuersis speciebus, secundum quod diuersimode se habent ad rationem: & ita sequitur quod uirtutes morales sint diuersæ

Dicitur in 1. Eth. unde appetibilia secundum motionem rationis constituuntur in diuersis speciebus, secundum quod diuersimode se habent ad rationem: & ita sequitur quod uirtutes morales sint diuersæ

Et propterea singule uirtutes morales habent pro obiectis singula agibilia: quedam enim sunt obiecta unius, & quedam alterius. ut patet ipsius autem prudentia obiectum est totum agibile, propter quod litera assignans prudentia obiectum in responsione ad primum dicit, quod est contingens agibile, & non tale uel tale agibile. Contingens autem agibile, quia dupliciter est obiectum prudentie, scilicet ut uerum, & ut obiectum, ut uerum quidem, in quantum iudicatur ab ipsa, & hoc spectat ad prudentiam ex parte intellectus: ut bonum autem, in quantum est finis, ad quem precipit, & hoc spectat ad prudentiam ex parte appetitus, omnibus modis unitatem formalem retinet, ac prudentie specificam dat. Sicut enim sensibile obiectum sensus communis, licet in se commune genericum sit, unitatem specificam dat sensui communi, ita agibile obiectum prudentie. Et rursus, sicut bonum rationis in delectationibus tactus est finis unus temperantia, & in timoribus & audaciis, finis unus fortitudinis, & sic de aliis, ita bonum rationis in uniuerso genere agibilium est finis unicus prudentie.

Oportet enim altioris ordinis uirtuti respondere finem altioris ordinis, immo ordo mouentium exigit ut altiori motui respondeat finis, ad quem ordinantur omnes fines inferiorum: & sic accidit in proposito, dum bonum rationis in istis, & bonum rationis in illis passionibus ordinantur ad bonum rationis simpliciter, id est, totaliter, & sic tam ex actu quam ex materia & obiecto ut uero bono, habetur unitas a thoma prudentie.

Nunc superest respondere secundo questiono, & deinde satisfiet argumento Scoti. Cum queritur, ergo penes quid attenditur ista unitas rationis ueri obiecti prudentie? Responderi potest, & ex parte obiecti, & ex parte subiecti. si loquimur ex parte obiecti, unitas ista attenditur penes unitatem rationis formalis, quod est contingens agibile, ut in litera in responsione ad primum dicitur. Contingens enim quod commune est factibili & agibili determinatum

¶ Nunc superest respondere secundo questiono, & deinde satisfiet argumento Scoti. Cum queritur, ergo penes quid attenditur ista unitas rationis ueri obiecti prudentie? Responderi potest, & ex parte obiecti, & ex parte subiecti. si loquimur ex parte obiecti, unitas ista attenditur penes unitatem rationis formalis, quod est contingens agibile, ut in litera in responsione ad primum dicitur. Contingens enim quod commune est factibili & agibili determinatum

¶ Nunc superest respondere secundo questiono, & deinde satisfiet argumento Scoti. Cum queritur, ergo penes quid attenditur ista unitas rationis ueri obiecti prudentie? Responderi potest, & ex parte obiecti, & ex parte subiecti. si loquimur ex parte obiecti, unitas ista attenditur penes unitatem rationis formalis, quod est contingens agibile, ut in litera in responsione ad primum dicitur. Contingens enim quod commune est factibili & agibili determinatum

adagibile, unicam rationem formalem sortitur, quae est obiectu prudentia, sicut ens mobile physice. Ex parte uero subiecti, unitas ista attenditur penes unitatem modi iudicandi, scilicet, secundum dispositionem appetitus, ut auctor insinuat in questione de uirtutibus in communi, articulo duodecimo. Omnia enim agibilia in particulari frequenter iudicamus secundum dispositionem appetitus: nec haec unitas est sic ex parte subiecti, quin inchoet ab obiecti natura. quia ex hoc quod agibilia constitunt in operationibus & passionibus, quae in nobis sunt, confurgit quod secundum affectum iudicemus ea. unde factibilia, quia sunt extra nos, non ex affectu, sed intellectu iudicamus. Quia ergo alia ratione ueri decernimus circa agibilia, & alia circa factibilia & scientifica, & haec specialis ratio consistit in hoc, quod est iudicare secundum dispositionem appetitus, & in hoc omnia agibilia conueniunt, ideo omnia agibilia sub una ueri ratione ab intellectu contpiciuntur, ac per hoc una est intelligibilis uirtus dirigens ea. Nec oblat, quod dispositiones appetitus, secundum quas fit iudicium, sunt diuersae, sicut non oblat unitati scientiae diuersitas principiorum eius. dispositiones namque istae cum sint affectiones ad fines operum, & fines in operabilibus sunt sicut principia in speculabilibus, sunt principia, non partes rectae rationis, quae est uirtus intellectualis, uocata prudentia. Ad motuum autem Scoti dicitur, quod similitudo de arte & prudentia non currit quatuor pedibus. constat enim ex sexto Ethic. quod ars est in ratione solum, & ideo contingit eius obliuisci, sicut & scientiarum, prudentia autem non: & ideo eius omnino est obliuio, unde adpositum dicitur, quod factibilia non sunt nec inter se, nec in suis principis connexa, ut patet. Agibilia autem & inter se, & in principis connexa esse oportet ad unicam rectam eorum rationem. & quod inter se quidem adeo concurrant, ut hoc exigant, patet ex frequentibus operationibus eorum concurrentibus in humana uita, quas oportet recta ratione agibilium iudicari & eligi: quod non contingit in disparatis artibus. Non enim oportet ponere unam artem discernentem inter actus artis futuri, & nauigatae, quoniam haec discretio non eget regula practica, sed scientia, ut patet. Electio autem huius artis magis quam illius ad prudentiam spectat, sicut aliae electiones quarumcumque operationum. In principis autem connexionem exigere manifestat, quod error in proprio principio recte rationis respectu delectabilium redundat in errorem principis & conclusionis in terribilibus, & e conuerso. si quis enim recte dispositus sit ad pericula belli subeunda, & male circa ueneream, & preualere contingerit disponere ad ueneream oblatio obiecto delectabili, omittere prosequi pericula belli impediencia delectatione, & e conuerso, recte dispositus ad abstinentiam a uenereis, & male circa timorem periculorum, imminente periculo, si timor preualuerit, omittere castitatem, ne incidat in fornicatum malum ut de Lucretia dicitur, & quotidiana experientia docere potest. & hoc, quia prudentia est in ratione, ut subest appetitui.

In corp. ar.

vir. q. ar. 13. in cor.

¶ Super Quaest. sexagesima Articulum secundum.

In tit. artic. secundi eiusdem 60. q. aduerte, quod sicut dispositio est superius ad habitum, & tamen dispositio distinguitur contra

secundum speciem, & non unam tantum.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod obiectum rationis est uerum, est autem eadem ratio ueri in omnibus moralibus quae sunt cogitantis agibilia, unde est una sola uirtus in eis dirigens, scilicet prudentia. Obiectum autem appetitiuae uirtutis est bonum appetibile, cuius est diuersa ratio secundum diuersam habitudinem ad rationem dirigentem.

AD SECUNDVM Dicendum, quod illud formale est unum genere per unitatem agentis, sed diuersificat specie propter diuersas habitudines recipiendi, ut supra dictum est.

AD TERTIVM Dicendum, quod moralia non habent speciem a fine ultimo, sed a finibus proximis qui quidem & si infiniti sint numero, non tamen infiniti sunt specie.

ARTICVLVS II.

Utrum uirtutes morales, quae sunt circa operationes, distinguantur ab his quae sunt circa passiones.

AD SECUNDVM sic procedit. Videtur, quod uirtutes morales non distinguantur ab inuicem per hoc, quod quaedam sunt circa operationes, quaedam circa passio-

habitu appropriato communioris nomine sibi: ita operatio generis est ad actus appetitus sensitiui, qui uocantur passiones, & sunt operationes, & tamen operationes aliae ab operationibus appetitus sensitiui appropriantur sibi operationis nomen: & contra passiones distinguuntur sub operationis uocabulo, ea ut patet ratione, quia actus appetitus sensitiui hoc speciale fortissimum, quod passionem corporalem an nexam habent, aliter uero hoc non exigentes in communi remanserunt uocabulo. Sumitur ergo hic operatio non communiter, sed ut contra passionem distinguitur, & continetur sub se actus exterioris uoluntatis, ut clarum patebit.

¶ in corpore articuli nota quatuor. Primo, quod auctor distinguens bonas rationem in passionibus & operationibus penes habere bonitatem secundum commensurationem ad affectum operantis, & habere bonitatem secundum se, appellat primo operationes secundum se bonas: & deinde secundum commensurationem ad affectum operantis, ubi dicitur tur sibi ipsi oppositum, eo quod a medio in extremum alterum declinat. Operatio namque tripliciter potest considerari. Primo secundum commensurationem ad affectum operantis. Secundo secundum se.

¶ 2. Praet. Passiones sunt principia exteriorum operationum. si ergo aliquae uirtutes rectificent passiones, oportet quod etiam per consequens rectificent operationes. eadem ergo uirtutes morales sunt circa passiones & operationes.

¶ 3. Praet. Ad omnem operationem exteriorem mouetur appetitus sensitiuus bene, uel male: sed motus appetitus sensitiui sunt passiones. ergo eadem uirtutes, quae sunt circa operationes, sunt circa passiones.

SED CONTRA est, quod Philosophus in iustitia circa operationes, temperantiam autem, & fortitudinem, & mansuetudinem circa passiones quaedam.

RESPOND. Dicendum, quod operatio & passio dupliciter potest comparari ad uirtutem. Vno modo sicut effectus: & hoc modo omnis moralis uirtus habet aliquas operationes bonas, quarum est productiua, & delectationem aliquam, uel tristitiam, quae

I Tertio secundum commensurationem ad alterum: & omnia ista membra in litera tanguntur. Et tamen auctor secundum membrum confundit cum tertio. si enim hoc licet, quare non licet confundere etiam ipsum secundum cum primo? Sed hoc non mouet: quoniam iuxta subiectam materiam sermo fit. operationes namque distinctae contra passiones, sunt operationes ad alterum. In his autem quae sunt ad alterum, idem est dicere, secundum se, & in ordine ad alterum: quia secundum se sunt ad alterum. & propterea licuit auctori non confundere, sed explanare secundum membrum per tertium, ut clarius in sequenti articulo explicat dicens, quod secundum conuenientiam operationis in se ipsa accipitur ratio debiti, quod constat esse ad alterum, unde non est idem iudicium de coincidentia secundi membri cum primo, ut patet.

¶ Secundo nota in calce articuli ly. principaliter. Inductiue namque in temperantia, fortitudine, & iustitia, patet passiones operationibus, & e conuerso, coniungi. In temperantia namque concupiscentiis iunguntur comestio, potio, generatio: in fortitudine timor & audacia, aggressio periculorum, praelia; in iustitia relictio operationibus, emptioibus & iungitur saltem amor. quia igitur ut plurimum passiones & operationes nostrae iunguntur, insinuat auctor per ly, principaliter, quod uirtutes a uirtutibus non sic distinguuntur, quod aliqua circa solas passiones, alique circa solas operationes: sed quia principaliter circa passiones, uel principaliter circa operationes, ut materiam propriam, sunt.

¶ Tertio nota ex corpore articuli. quomodo ex conuersu passionis & operationis circa idem plures uirtutes politicae sunt, ut postmodum de uirtu tractabitur, quomodo specificationes eorum magis melius ipse discutere scias. Hinc enim habes, quod per se non est contra duabus contrariatur uirtutibus, iustitia & mansuetudo: licet ad alter temperantiam & iustitiam uiolat. & sic de aliis.

¶ Quarto nota, quod ex his, quae dicuntur in hoc articulo, clarior habentur. Primum est, quod bonum & malum in operationibus attenditur secundum se ipsas, ut nihil referat qualitercumque operans

operans afficitur ad ipsas. Secundum est, quod uirtutes morales omnes sunt circa uirtutes scilicet, & operationes: sed differentia est, quia aliqua principaliter operationes, aliqua principaliter passionibus bonificant. hinc autem duo est: prima facie uideatur sibi aduersari, quia si non refert in bono iustitia quomodo pars afficitur, oportet iustitiam non principaliter, sed solum operationes respicere. Non apparet etiam quomodo verificetur, quod iustitia sit secundario circa passionibus, cum restituens debitum satisfaciat iustitia, quocumque id animo faciat. Sed si diligētius doctrina authoris inspicatur, uidebuntur omnia consona & uera. In operatione namque ad alterum, puta emptione, restitutione &c. est duo considerare, primo bonitatem propriam: secundo communem. Communis bonitas est, quæ ad omnes actus uirtutum exigitur. Et consistit in illis quatuor generalibus conditionibus in sumatis per quatuor uirtutes cardinales, requisitis ad omnes uirtutes pietatis actus, ut ponitur in secundo Ethic. scilicet rectitudine, firmitate, & discretione. Propria autem bonitas est, quam ex propria ratione ut contra alios distinguuntur, fortitudo; & secundum propriam bonitatem actus iustitiæ nihil refert quo quis animo actum faciat, dummodo cōmensuratum alteri faciat. Secundum uero omnem bonitatem ad actum iustitiæ uirtutis requisitam refert quo quis animo restituat, emat, uēdat &c. & sic iustitia, & uirtutem uirtus bonitatem operationum est principaliter circa operationes, & secundario circa passionibus: quia est principaliter circa bonitatem operationum, secundario circa communem. Quomodo autem uirtutes circa passionibus sunt principaliter, se-

sunt passionibus, ut supra dictum est. Alio modo potest comparari operatio ad uirtutem moralem, sicut materia circa quæ est, & sic hoc oportet alias esse uirtutes morales circa operationes, & alias circa passionibus. cuius ratio est: quia bonum & malum in quibusdā operationibus attenditur secundum seipsas, qualitercumque, homo afficitur ad eas, in quantum. s. bonum in eis & malum accipitur secundum rationem cōmensurationis ad alterum: & in talibus oportet quod sit aliqua uirtus directiua operatio nisi secundum seipsas, sicut sunt emptio & uēditio. & huiusmodi operationes in quibus attenditur ratio debiti, uel indebiti ad alterum: & per hoc iustitia & partes eius proprie sunt circa operationes sicut circa propriam materiam. In quibusdā uero operationibus bonum & malum attenditur solum secundum cōmensurationem ad operantem: & ideo oportet in his bonum & malum considerari, secundum quod homo bene, uel male afficitur circa huiusmodi. & propter hoc oportet quod uirtutes in talibus sunt principaliter circa interiores affectiones, quæ sunt animæ passionibus, sicut patet de temperantia, fortitudine, & aliis huiusmodi. Contingit autem quod in operationibus quæ sunt ad alterum, prætermittatur bonum uirtutis per inordinatam animi passionem, & tunc in quantum corrumpitur cōmensuratio exterioris operationis, est corruptio iustitiæ: in quantum autem corrumpitur cōmensuratio interiorum passionum, est corruptio alicuius alterius uirtutis: sicut cum per iram aliquis alium percutit, in ipsa percussione indebita corrumpitur iustitia: in immoderata uero ire corrumpitur mansuetudo, & idem patet in aliis. Et per hoc patet ratio ad obiecta. Nam prima ratio procedit de operatione, secundum quod est effectus uirtutis: alia uero rationes procedunt ex hoc, quod ad idem cōcurrunt operatio & passio: sed in quibusdā uirtus est principaliter circa operationem, in quibusdā uero circa passionem ratione prædicta. *

ARTICVLVS III.

Utrum circa operationes sit tantum una uirtus moralis.

AD TERTIUM sic proceditur. Videtur quod sit una tantum uirtus moralis circa operationes. Ratio est: quia in quibusdā operationibus bonum & malum attenditur solum secundum cōmensurationem ad operantem: & ideo oportet in his bonum & malum considerari, secundum quod homo bene, uel male afficitur circa huiusmodi. & propter hoc oportet quod uirtutes in talibus sunt principaliter circa interiores affectiones, quæ sunt animæ passionibus, sicut patet de temperantia, fortitudine, & aliis huiusmodi. Contingit autem quod in operationibus quæ sunt ad alterum, prætermittatur bonum uirtutis per inordinatam animi passionem, & tunc in quantum corrumpitur cōmensuratio exterioris operationis, est corruptio iustitiæ: in quantum autem corrumpitur cōmensuratio interiorum passionum, est corruptio alicuius alterius uirtutis: sicut cum per iram aliquis alium percutit, in ipsa percussione indebita corrumpitur iustitia: in immoderata uero ire corrumpitur mansuetudo, & idem patet in aliis. Et per hoc patet ratio ad obiecta. Nam prima ratio procedit de operatione, secundum quod est effectus uirtutis: alia uero rationes procedunt ex hoc, quod ad idem cōcurrunt operatio & passio: sed in quibusdā uirtus est principaliter circa operationem, in quibusdā uero circa passionem ratione prædicta. *

pertinere: sed iustitia est una uirtus. ergo una sola uirtus est circa operationes. ¶ 2. Præ. Operationes maxime differentes esse uidentur, quæ ordinantur ad bonum unius, & quæ ordinantur ad bonum multitudinis: sed ista diuersitas non diuersificat uirtutes morales. dicitur. Phil. in 5. * Eth. quod iustitia legalis, quæ ordinat actus hominum ad cōe bonum, non est aliud a uirtute, quæ ordinat actus hominum ad unum tantum, nisi secundum rationem. ergo diuersitas operationum non causat diuersitatem uirtutum moralium. ¶ 3. Præ. Si sunt diuersæ uirtutes morales circa diuersas operationes, oportet quod secundum diuersitatem operationum esset diuersitas uirtutum moralium: sed hoc patet esse falsum. nam ad iustitiam pertinet in diuersis generibus commutationum rectitudinem statuere, & etiam in distributionibus, ut patet in 5. * Eth. non ergo diuersæ uirtutes sunt diuersarum operationum.

SED CONTRA est, quod religio est alia uirtus a pietate, quarum tamen utraque est circa operationes quadam. RESPON. Dicendum, quod omnes uirtutes morales quæ sunt circa operationes, conueniunt in quadam generali ratione iustitiæ, quæ attenditur secundum debitum ad alterum: distinguuntur autem secundum diuersas speciales rationes. cuius ratio est: quia in operationibus exterioribus ordo rationis instituitur, sicut dictum est, non secundum proportionem ad affectionem hominis, sed secundum ipsam conuenientiam rei in seipsa, secundum quam conuenientiam accipitur ratio debiti, ex quo constituitur ratio iustitiæ. Ad iustitiam enim pertinere uidetur, ut quis debitum reddat: unde omnes huiusmodi uirtutes, quæ sunt circa operationes, habent aliquo modo rationem iustitiæ. Sed debitum non est unius rationis in omnibus: aliter. n. debet aliquid æqualiter superiori, aliter minori, & aliter ex patre, uel promisso, uel ex beneficio suscepto: & secundum has diuersas rationes debiti sumuntur diuersæ uirtutes, puta, religio est per quam redditur debitum Deo: pietas est per quam redditur debitum parentibus, uel patriæ; gratia est per quam redditur debitum benefactoribus, & sic de aliis.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod iustitia proprie dicta, est una specialis uirtus, quæ attendit perfectam rationem debiti, quod secundum æquivalentiam potest restituere tamen & ampliatio notie iustitiæ secundum quæcumque debiti redditionem, & sic non est una specialis uirtus.

AD II. Dicendum, quod iustitia quæ intendit bonum commune, est alia uirtus a iustitia, quæ ordinat ad bonum priuatum alicuius: unde & ius commune distinguitur a iure priuato. Et Tullius ponit unam specialem uirtutem, pietatem, quæ ordinat ad bonum patriæ; sed iustitia ordinans hominem ad bonum commune est generalis per imperium; quia omnes actus uirtutum ordinat ad finem suum. sed ad bonum cōe. Virtus autem secundum quod a tali iustitia imperatur, etiam iustitiæ nomen accipit; & sic uirtus a iustitia legali non differt nisi ratione; sicut sola ratione differt uirtus operans secundum seipsam, & uirtus operans ad imperium alterius.

AD III. dicendum, quod in omnibus operationibus ad iustitiam specialem pertinentibus, est eadem ratio debiti; & ideo est eadem uirtus iustitiæ. precipue quantum ad commutationes. forte enim distributiua est alterius speciei a commutatiua; sed de hoc infra quaeretur.

Prima Secundæ S. Tho. Q3 AR.

condario circa operationes clarum est. Temperantia enim, & liberalitas principaliter respiciunt affectum, & consequenter operationes ut ueniētes ab affectibus: propterea in huiusmodi maxime consideretur affectus, in illis autem opus ipsum.

ca. 1. circa si precip. 10. 5.

cap. 2. 10. 5.

art. preced.

D. 677.

li. 3. de inue. cione in 4. artic. fin. lib.

2. 2. q. 65. art. 1.

æqualiter aut liberalitas erit in concupiscibili, vt subest volu-
tati, aut e conuerso non secundum, vt patet: nec primum nisi fra-
ptione electionis participat, quod est cõe omnib. virtutib. ap-
petitus sensitiui. ergo. Præterea, Author in prima parte non so-
lum affirmat has esse in voluntate, sed negat eas esse in parte
sensitiua. vnde po-
nere vnuque subie-
cti, contradicit illi.
Præterea, stante ista
solutione, pari rōne
potuisset poni forti-
tudo in voluntate,
& consequenter p-
prie in Deo: qm̄ ip-
sa respicit passionē
audaciz, & opera-
tionē, pura debellati-
onē hostiū & secū-
dum istā operationē
constat, q̄ p̄r attrib-
uit Deo. Et tñ au-
thor expresse negat
de fortitudine, quia
est circa passiones,
Dicendum est ergo, vt
mihī vī, quod au-
thor aliena opinio-
ne superius in pri-
ma parte, & in libro
cōtra Gentiles, ubi
ex proposito hæc nō
tractant, & sequens
alios in anteriorib.
scriptis antequam ad
summā speculā hu-
ius Summæ ascen-
derit, illa dixit. Nūc
verō secundū prop-
riam sententiā de-
terminat si: quod in
Secunda secūda, in
qua et aliterius p-
spexit, cōstat hæc
determinationē.
& ratio est, vt ibi dī,
quia iste virtutes nō
respiciunt operati-
ones secundum se, vt
respicit iustitia, &
partes eius, sed vt ali-
qualiter se habent
ad passiones amo-
ris, s. pecuniz, &
spei in illa. Et pro-
pterea nec iste vir-
tutes sunt in Deo, ni-
si metaphoricè, aut
secundum aliquid.
Et eodē modo di-
cendum est de veri-
tate, quam in primo
contra Gen. nume-
rat inter virtutes cir-
ca actiōnes, & non
passiones, omnes e-
nim hic dicuntur cir-
ca passiones.

Obiecta igitur passionum s̄m
quā diuersimode ordinantur ad
appetitum sensitiuum, causant
diuersas passionū species: sc̄m
verò quod cōparātur ad rōnē,
causant diuersas species uirtu-
tū. Non est autē idē motus rōnis
& appetitus sensitiui: vnde nihil
prohibet aliquam dīam obiecto-
rum causare diuersitatē pas-
sionū, quæ non causat diuersita-
tem uirtutū, sicut quā una uirtus
est circa multas passiones, vt
dictum est: & aliquam etiam
dīam obiectorum causare di-
uersitatem uirtutum, q̄ nō causat
diuersitatē passionū, cū circa
unā passionem, puta delectationem,
diuersē uirtutes ordinentur.
Et quia diuersæ passiones ad di-
uersas potentias pertinentes, sem-
per p̄tinēt ad diuersas uirtutes, ut
dictū est: ideo diuersitas obiecto-
rum q̄ respicit diuersitatē
potentiarum, semper diuersificat
species uirtutū, puta, quā aliquid
sit bonum absolute, & aliquid
bonū cum aliqua arduitate. Et
quia ordine quodā ratio infere-
riores hominis partes regit, &
et se ad exteriora extendit, & iō-
et sc̄m quod vnū obiectū pas-
sionis apprehenditur sensū vel
imaginatione, aut et rōne, & se-
cundū et qd̄ pertinet ad aīam
corpus uel exteriores res, diuer-
sam habitudinē habet ad rōnē:
& per consequens natū est di-
uersificare uirtutes. Bonū igitur
hoīs, quod est obiectū amoris,
cōcupiscentiæ, & delectationis,
potest accipi uel ad sensum cor-
poris p̄tinens, uel ad interiorē
aīæ apprehensionē. & hoc siue
ordinetur ad bonū hoīs in seip-
sū uel quantū ad corpus, uel qd̄
tū ad animā: siue ordinetur ad
bonū hominis in ordine ad al-
ios: & omnis talis diuersitas p̄
diuersum ordinem ad rōnē di-

Arduum: sed in diuersa materia, pecunia, & honore. Et idē ap-
paret in liberalitate & philotimia. Diuersitas uero passionis
absq; diuersitate materiæ & obiecti, faciens diuersas uirtutes,
inuenitur in fortitudine & mansuetudine, quarū vtraq; circa
tale malū, & vtraq; circa arduū sc̄m diuersam passionē, ti-
morē, atq; audaciā,
& iram versatur. Di-
uersitas demū obiecti
absq; diuersitate
materiæ & passionis
diuersitate uirtutum
faciens, inuenitur in
uirtute, amicitia, &
eustrapeia, seu urba-
nitate. oēs enim cir-
ca dicta & facta hu-
mana, & delectatio-
nē, seu amorē s̄m di-
stincta sunt obiecta,
scilicet manifestatio-
nem, affabilitatem,
& delectationē. Co-
incidentia autē ma-
nifesta est in temper-
taria & forti udine,
quarum materia, &
passio, & obiectum
diuersificantur.

uerificat uirtutē. Sic igit si cōsi-
deretur aliquod bonū, si quidē
sit per sensum tactus apprehen-
sum, & ad cōsistentiā humanæ
uite p̄tinēs in indiuiduo, uel in
specie, sicut sunt delectabilia ci-
borū, & uenereorū, erit p̄tinēs
ad uirtutē rēperantiæ. Delecta-
ctiōnes autē aliorū sensuum cū
non sint uehementes, non p̄st-
ant aliquā difficultatē rōni: &
ideo circa eas non ponit aliqua
uirtus, quæ est circa difficile,
sicut & ars, vt dī in 2. Ethic. Bo-
num aut nō sensū, sed interiori
uirtute apprehensum, ad ipsum
hominē p̄tinēs s̄m seipsum,
est sicut pecunia, & honor,
quorū pecunia ordinabilis est
de se ad bonū corporis, honor
aut consistit in apprehensione
anime. Et hæc quidē bona consi-
derari possunt uel absolute,
secundū quod pertinent ad cō-
cupiscibile: uel cum arduitate
quadam, secundū quod pertine-
nt ad irascibile. Quæ quidē
distinctiō non habet locū in bo-
nis, q̄ delectant tactū, q̄ hm̄oī
sunt quædā infima, & cōpetūt
hominī, sc̄m quod cōuenit
cum brutis. Circa bonū igitur
pecuniæ absolute sumptū, sc̄m
quod est obiectū cōcupiscētiæ,
uel delectationis, aut amoris,
est liberalitas. Circa bonū autē
huiusmodi cum arduitate sum-
ptū, secundū quod est obiectū
spei, est magnificentia. Circa bo-
num uerō quod est honor, si
quidem sit absolute sumptum,
secundū quod est obiectū amo-
ris, sic est quædam uirtus q̄ uo-
catur philotimia, i. amor hono-
ris. Si uerō cum arduitate consi-
deretur, secundū quod est obiectū
spei, sic est magnanimitas.
Vnde liberalitas & philotimia
videntur esse in concupiscibili:
magnificentia uerō & magna-

B non sint uehementes, non p̄st-
ant aliquā difficultatē rōni: &
ideo circa eas non ponit aliqua
uirtus, quæ est circa difficile,
sicut & ars, vt dī in 2. Ethic. Bo-
num aut nō sensū, sed interiori
uirtute apprehensum, ad ipsum
hominē p̄tinēs s̄m seipsum,
est sicut pecunia, & honor,
quorū pecunia ordinabilis est
de se ad bonū corporis, honor
aut consistit in apprehensione
anime. Et hæc quidē bona consi-
derari possunt uel absolute,
secundū quod pertinent ad cō-
cupiscibile: uel cum arduitate
quadam, secundū quod pertine-
nt ad irascibile. Quæ quidē
distinctiō non habet locū in bo-
nis, q̄ delectant tactū, q̄ hm̄oī
sunt quædā infima, & cōpetūt
hominī, sc̄m quod cōuenit
cum brutis. Circa bonū igitur
pecuniæ absolute sumptū, sc̄m
quod est obiectū cōcupiscētiæ,
uel delectationis, aut amoris,
est liberalitas. Circa bonū autē
huiusmodi cum arduitate sum-
ptū, secundū quod est obiectū
spei, est magnificentia. Circa bo-
num uerō quod est honor, si
quidem sit absolute sumptum,
secundū quod est obiectū amo-
ris, sic est quædam uirtus q̄ uo-
catur philotimia, i. amor hono-
ris. Si uerō cum arduitate consi-
deretur, secundū quod est obiectū
spei, sic est magnanimitas.
Vnde liberalitas & philotimia
videntur esse in concupiscibili:
magnificentia uerō & magna-

C ad Aristotelem, qui, vt patet in secundo Ethic. duodecim me-
dicitates ponit, sed decem uirtutes & duas passiones, & ytra
has iustitiam, & uirtutes racionales: tum quia iustitia non est
circa passiones, sed operationes, vt patet 5 Ethic. & hic in ar-
ticulo tertio. Et sc̄to Nouitie, quod author cum nota illatio-
nis concludens numerum uirtutum moralium, dicendo, Sic
igitur patet, quod secundum Arist. &c. non inferet ex hoc arti-
culo solo, sed iuncto præcedenti, in quo fortitudinem & mā-
suetudinem distinxit ex tertio & quarto Ethico. & propterea
enumerando uirtutes, has connumerat, licet earum in hoc
articulo non meminerit.

D num uerō quod est honor, si
quidem sit absolute sumptum,
secundū quod est obiectū amo-
ris, sic est quædam uirtus q̄ uo-
catur philotimia, i. amor hono-
ris. Si uerō cum arduitate consi-
deretur, secundū quod est obiectū
spei, sic est magnanimitas.
Vnde liberalitas & philotimia
videntur esse in concupiscibili:
magnificentia uerō & magna-

E ad Aristotelem, qui, vt patet in secundo Ethic. duodecim me-
dicitates ponit, sed decem uirtutes & duas passiones, & ytra
has iustitiam, & uirtutes racionales: tum quia iustitia non est
circa passiones, sed operationes, vt patet 5 Ethic. & hic in ar-
ticulo tertio. Et sc̄to Nouitie, quod author cum nota illatio-
nis concludens numerum uirtutum moralium, dicendo, Sic
igitur patet, quod secundum Arist. &c. non inferet ex hoc arti-
culo solo, sed iuncto præcedenti, in quo fortitudinem & mā-
suetudinem distinxit ex tertio & quarto Ethico. & propterea
enumerando uirtutes, has connumerat, licet earum in hoc
articulo non meminerit.

F In rñtionib. ad argumenta eiusdē articuli, diligētius notato
primā, tertīā & yltimā. Primam quidē, quia ex ea habes dīā
inter vnīcā operationē, & vnīcā passionem in diuersifican-
do uirtutem, ex hoc quod passio repugnat rationi, opera-
tio.

Prima Secunda S. Thomæ. Q 4 tio.

ca. 3. ad fin
to. 5.

ca. 3. ad fin
to. 5.

ca. 3. ad fin
to. 5.

Q 4 tio.

incipio
eadem
que in
in con-
ffiones
uicdam
rutum
singula
tūc ter-
to, qui
do arti-
quinto
articulo
um pri-
simplic-
omine de
numerat-
um: sed
impliciter
in prob-
ibus in
de erit,
ro ad ho-
occurr.
in autōr
tratus de
peralitatē
centur.
utramque
petū len-
i in con-
anciam
ca passio-
as emme-
es. In
dīstīn-
tio. 3. de
ontra Ge-
quo d plus
uis in p̄n-
uizōni
primam,
nit eas in
& non in
na, & ceter-
us ad
cōtra pū-
ictur, q̄
ras, quā
ia respic-
m & ope-
illam p̄re-
nc remo-
in inqu-
de opera-
sua ma-
sumptus
in bonū
uanto re-
nem, est
ibili. Et
anc esse
uthōnis,
unia, cō-
alis actus
urum, est
tatis: q̄
uoluntate
ret supe-
la solūo
quia cum
non pōt-
dūbus
ubiectionē
q̄ qua-

Vtrū circa diuersas passiones diuersae sint virtutes morales.

AD QVARTVM sic proceditur. Vt q̄ circa diuersas passiones nō sint diuersae virtutes morales. Eorum enim quae conueniunt in principio & fine, vnus est habitus, sicut patet maximo in sciētijs: sed omnium passionum vnū est principium, scilicet delectationē, vel tristitiā, vt supra habitum est, ergo circa omnes passiones est vnā tantū moralis virtus.

¶ 2 Præt. Si circa diuersas passiones essent diuersae virtutes morales, sequeretur q̄ tot essent virtutes morales, quot passiones. sed hoc patet esse falsum: quia circa oppositas passiones est vnā & eadem virtus moralis, sicut fortitudo circa timores & audacias, temperantia circa delectationes & tristitias: nō ergo oportet quod circa diuersas passiones sint diuersae virtutes morales.

¶ 3 Præt. Amor, concupiscētia, & delectatio sunt passiones speciei differentes, vt supra habitū est, sed circa oēs has est vnā virtus, scilicet temperantia, ergo virtutes morales non sunt diuersae circa diuersas passiones. SED CONTRA est, q̄ fortitudo est circa timores & audacias, temperantia circa concupiscētiā, māfuetudo circa iras, vt dicitur in 3. & 4. Ethic.

RESPON. Dicendum, q̄ non potest dici q̄ circa oēs passiones sint vnā sola virtus moralis. Sūt enim quaedam passiones ad diuersas potentias p̄tinentes: alie nanq; pertinent ad irascibilem: alie ad concupiscibilem, vt supra dictum est: nec tamē oportet q̄ omnis diuersitas passionū sufficiat ad virtutes morales diuersificandas. Primō quidē, quia quaedam passiones sunt quae sibi opponuntur s̄m contrarietate, sicut gaudiū & tristitia: timor & audacia, & alia huiusmodi: & circa hōi passiones sic oppositas, oportet esse vnā & eandē virtutē. Cū enim virtus moralis in quadā medietate consistat, mediū in contrariis passionibus s̄m eandē rōnem instituitur: sicut & in naturalibus idē est mediū inter cōtraria, ut inter album & nigrū. Secundo, quia diuersae passiones inueniuntur s̄m eundem modum rationi repugnantes, puta, s̄m impulsū ad id quod est contra rationem, vel s̄m retractionē ab eo quod est secundum rationē: & ideo diuersae passiones concupiscibilis non p̄tinent ad diuersas virtutes morales, quia eorū motus secundū quendam ordinem seinuicem consequuntur, utpote ad idē ordinatū. s̄m ad cōsequendum bonum, vel ad fugiendū malū; sicut ex amore procedit concupiscētia, & ex concupiscētia puenit ad delectationē. Et eadē rō est de oppositis: quia ex odio sequitur fuga, vel abominatio, quae pducit ad tristitiā. Sed passiones irascibilis non sunt vnus ordinis, sed ad diuersa ordinantur. Nā audacia & timor ordinantur ad aliquod magnū periculū: spes & desperatio ad aliquod bonū arduū: ira autē ad superandū aliquod cōtrariū, quod nocuentū intulit, & ideo circa has passiones diuersae virtutes ordinantur, utpote temperantia circa passiones concupiscibilis: fortitudo circa timores & audacias; magnanimitas circa sp̄e & desperationē: māfuetudo circa iras.

AD PRIMVM ergo dicendū, q̄ omnes passiones conueniunt in uno principio, & fine cōmuni, non autem in uno proprio principio, seu fine. unde hoc non sufficit ad unitatem virtutis moralis.

AD SECVNDVM dicendū, q̄ sicut in naturalibus

Infra art. 5. cor.

q. 25. art. 1. & 2.

q. 23. art. 4.

Li. 3. Eth. ca. 6. & 10. & li. 4. cap. 4. & 5. to. 5.

q. 23. art. 1.

Idem est principium, quo receditur ab uno principio & acceditur ad aliud, & in rationalibus est eadem ratio contrariorum: ita etiam virtus moralis, quae in modum naturae rationi consentit, est eadem contrariarum passionum.

AD TERTIUM dicendum, q̄ illae tres passiones ad idem obiectum ordinantur secundum quendam ordinem, ut dictum est, & ideo ad eadem virtutem moralem pertinent.

ARTICVLVS V. Vtrum virtutes morales distinguantur secundū diuersa obiecta passionum.

AD QVINTVM sic procedit. Videtur q̄ virtutes morales nō distinguantur secundū obiecta passionū. Sicut enim sunt obiecta operationū: sed virtutes morales, quae sunt circa operationes, non distinguuntur s̄m obiecta operationum. ad eandem enim virtutem iustitiae p̄tinet emere, vel uendere domum, & equum, ergo etiā nec virtutes morales quae sunt circa passiones, diuersificuntur p̄ obiecta passionum.

¶ 2 Præt. Passiones sunt quidam actus, vel motus appetitus sensitui: sed maior diuersitas requiritur ad diuersitatem habituum, quam ad diuersitatem actuum. diuersa igitur obiecta, quae non diuersificant speciem passionis, nō diuersificant speciem virtutis moralis, ita scilicet q̄ de oibus delectationibus erit vnā virtus moralis: & similiter est de alijs.

¶ 3 Præt. Magis & minus non diuersificant speciem: sed diuersa delectabilia non differunt nisi s̄m magis & minus. ergo omnia delectabilia pertinent ad vnā speciem virtutis, & eadē rōne oīa terribilia, & similiter de alijs, nō ergo virtus moralis distinguuntur secundum obiecta passionum.

¶ 4 Præt. Sicut virtus est operatiua boni, ita est impeditiua mali: sed circa concupiscētiā bonorū sunt diuersae virtutes, sicut temperantia circa concupiscētiā delectationum tactus, & eutrapelia circa delectationes ludī. ergo etiam circa timores malorum debent esse diuersae virtutes.

SED CONTRA est, q̄ castitas est circa delectabilia venereorū, abstinentia uerō est circa delectabilia ciborum, & eutrapelia circa delectabilia ludorum.

RESPON. Dicendū, q̄ perfectio virtutis ex ratione depēdet; perfectio autē passionis ex ipso appetitu sensitiuo. vnū oportet q̄ virtutes diuersificent s̄m ordinē ad rationem; passiones autem se cūdum ordinem ad appetitum.

Super Quaestione 60. Articulus quintum.

Missis singulis articulis tertio & quarto, quia ille in secundo articulo, hic in quinto agitur: in articulo quinto dubium primo occurrit simpliciter, & ad hominē de subiecto numerarum virtutum: sed discussio simpliciter singularum in propriis tractatibus in secunda secūde erit discussio uero ad hominē hic occurrit.

Videtur enim auctor sibi ipsi contrarius de subiecto liberalitatis & magnificētie. Nam hic utramque ponit in appetitu sensitiuo, illam in concupiscibili, hanc in irascibili: & circa passiones sicut alias enumeratas virtutes, in 3. autem sent. dist. 2. artic. 4. questio. 3. & in primo contra Ge. cap. 93. & quod plus uiget, superius in prima parte questio. 1. artic. 1. ad primum, expresse ponit eas in uoluntate, & non in parte sensitua, & circa operationes ut distinguuntur cōtra passiones.

Ad hoc dicitur, q̄ tam liberalitas, quam magnificētia respiciunt passionem & operationem, illam propinque, hanc remote: & quod in quantum respicit operationem cum sua materia, puta sumptus pecuniae, est in uoluntate: pro quanto respicit passionem, est in concupiscibili. Et probatur hanc esse mentem auctoris, quia ut pecunia, quae est principalis actus istarum virtutum, est actus uoluntatis: quae uti est actus uoluntatis, ut patet Ippolitus. Sed ista solutio nihil ualeat, quia cum vnā uirtus non possit esse in duobus potentijs subiectiue

io aut non & subtiliter dixit quia cum habitu ad rationem constituit virtutis obiectum, & diuersa habitudo diuersam obiectum, passio q secundum se importat aliquid abducens a ratione, importat aliquid egens virtute ad consonam reddendam ipsam rationi, & secundum diuersas proprii obiecti materias diuersimode ad rationem se habere potest. & sic diuersa virtutu obiecta constituit Operatio aut quia secundum se rationi non repugnat secundum omnem sui obiecti materia, eodem modo ad rationem se habet. Tertia aut, quia hic habes quasi exceptionem ab illa maxima, Magis, & minus non variant speciem dico autem quasi exceptionem, quia reuera non est exceptio, sed per accidens magis & minus variant hic speciem quia per adiuncta eis diuersam specificam habitudinem ad rationem, vt in littera dicitur. Vltima autem, quia aurea est tota, & semper memorie mandanda: vnum tamen restat mirandum in hac materia, quare Aristoteles nullam virtutem moralem posuit circa passionem tristitiae propriam illi, & tot circa delectationis passionem, si suscepta esset hic proportio assignanda sufficienter virtutum moralium, reddenda esset ratio: sed quia nec author hoc suscepit, nec Aristoteles modo exponitur, alteri loco referretur.

Ad secundum dicendum, quod alia ratione diuersificantur passiones, & alia virtutes, sicut dictum est.

Ad tertium dicendum, quod magis & minus non diuersificant speciem, nisi propter diuersam habitudinem ad rationem.

Ad quartum dicendum, quod bonum fortius est ad mouendum, quam malum: quia malum non agit nisi virtute boni, vt Dio dicit 4. cap. * de diu. no. vnde malum non facit difficultatem rationi, quae requirat virtutem, nisi sit excellens, quod videtur esse vnum in vno genere passionis. Vnde circa iras non ponitur nisi vna virtus, scilicet mansuetudo, & similiter circa audacias vna sola, scilicet fortitudo. Sed bonum ingerit difficultatem, quae requirit virtutem, etiam si non sit excellens in genere talis passionis: & ideo circa concupiscentias ponuntur diuersae virtutes morales, vt dictum est.

nimitas in irascibili. Bonum vero hominis in ordine ad alium non in arduitate habet, sed accipitur vt absolute sumptum, prout est obiectum passionum concupiscentibus: quod quidem bonum potest esse alicui delectabile secundum quod praebet se alteri vel in his quae serio fiunt, in actionibus per rationem ordinatis ad debitum finem vel in his quae sunt ludio, in actionibus ordinatis ad delectationem tantum, quae non eodem modo se habent ad rationem sicut prima. In feriis autem se exhibet aliis alteri dupliciter. Vno modo, vt delectabilem decentibus verbis, & factis: & hoc pertinet ad quandam virtutem quam Aristoteles nominat amicitiam, & potest dici affabilitas. Alio modo praebet se aliquis alteri vt manifestum, per dicta & facta: & hoc pertinet ad aliam virtutem, quam nominat veritatem. Manifestatio enim propinquius accedit ad rationem, quam delectatio, & seria, quam iocosa. vnde & circa delectationes ludorum est virtus, quam Philosophus eutrapeliam nominat. Sic igitur patet, quod secundum Aristoteles sunt decem virtutes morales circa passiones, scilicet fortitudo, temperantia, liberalitas, magnificencia, magnanimitas, philotimia, mansuetudo, amicitia, veritas, & eutrapelia. & distinguuntur secundum diuersas materias, vel secundum diuersas passiones, vel secundum diuersa obiecta. Sic igitur addatur iustitia, quae est circa operationes, erunt omnes undecim.

Ad primum ergo dicendum, quod omnia obiecta eiusdem operationis secundum speciem, eandem habitudinem habent ad rationem, non autem omnia obiecta eiusdem passionis secundum speciem: quia operationes non repugnant rationi, sicut passiones.

Ad secundum dicendum, quod alia ratione diuersificantur passiones, & alia virtutes, sicut dictum est.

Lib. 4. Ethic. 6. co. 5.

Li. 4. eth. c. 8. to. 5. Lib. 2. eth. c. 7. & lib. 4. eth. to. 5.

D. 8. 5.

In corp. ar.

cap. 4. par. 4. inter pri. & medium.

In corp. ar.

Verum virtutes morales debeant dici cardinales, vel principales.

DEINDE considerandum est de virtutibus cardinalibus.

ET CIRCA hoc quaeruntur quatuor.

Primo, Vtrum virtutes morales debeant dici cardinales, vel principales.

Secundo, de numero earum.

Tertio, quae sint.

Quarto, Vtrum differant ab invicem.

Quinto, Vtrum diuidantur conuenientes in virtutes politicas, & purgatorias, & purgati animi, & exemplares.

ARTICVLVS PRIMVS.

De virtutibus cardinalibus, in quinque articulos diuisa.

AD PRIMUM sic procedit. Vtrumque virtutes morales non debeant dici cardinales, seu principales. Quia, nex opposito diuiduntur, sunt simul naturae, vt dicitur in Praedicamentis, & sic vnum non est altero principalis: sed omnes virtutes ex opposito diuiduntur genus virtutis, ergo nulla earum debent dici principales.

2. Praet. Finis principalior est his quae sunt ad finem: sed virtutes theologicae sunt circa finem, virtutes autem morales sunt circa ea quae sunt ad finem, ergo virtutes morales non debent dici principales, seu cardinales, sed magis theologicae.

3. Praet. Principalis est quod est per essentiam, quod est per participationem: sed virtutes intellectuales participant ad rationale per essentiam, virtutes autem morales participant ad rationale per participationem, vt supra dictum est, ergo virtutes morales non sunt principales, sed magis virtutes intellectuales.

SED CONTRA est quod Ambrosius dicit super Lucam, exponens illud, Beati pauperes spiritu. Scimus virtutes esse quatuor cardinales, scilicet temperantiam, iustitiam, prudentiam, fortitudinem: haec autem sunt virtutes morales, ergo virtutes morales sunt cardinales.

RESPON. Dicendum, quod cum simpliciter de virtute loquimur, intelligimur loqui de virtute humana. Virtus autem humana, ut supra dictum est, in perfectam rationem virtutis dicitur, quae requirit relictum appetitus hominis. n. virtus non solum facit in cultum bene agendi, sed ipsum est usum boni operis causa.

In tit. q. 61. aduerte Nouitiae, cardinalis vocabulum ab Ambroio forte primum introductum, a cardine fm Grammatici denotatum: quia non nisi metaphorice virtuti conuenit, & metaphorae a scientia eiecitur: sicut ab Aristotele in 2. Politico auctor metaphorae explanans, in quo sensu disputandum sunt primi articuli titulo ait Cardinales, seu principales, cardines enim sustinentes ostium, principia sunt sustinentium fixaeque verandorum ostij. Et inde cardinales ille dicitur res, seu dignitates, quae quasi sustinent, formant, alias, quasi sup eas innixas, quod est principatum tenere: & inde virtutes illae dicitur cardinales, quae virtuosam vitam sustinent, & super quas vniuersa studia virtutis firmantur, ac operum propria explet, quod est esse inter virtutes principales simpliciter, non respectu illius, vel illius. Et nota Nouitiae, quoniam quaeritur de principalibus habitibus, sed virtutibus, ita quod intentione & intentione virtutis vt sic operatur, an principalis debeatur moralibus, quod est comparare morales intellectuales, duo enim tantum genera sunt virtutum genera humanarum, de quibus auctor testatur in corpore se loqui, & hoc propter virtutes theologicas.

Super Quaestiones sexagesimas primas.

In articulo 1. quod 61. nota virtutes laetiae, respicientes ad primum, & inde species, quam bene de analogia nominat alibi scripturamus.

Super Quaestiones 61. Articulum primum.

In articulo 1. quod 61. nota virtutes laetiae, respicientes ad primum, & inde species, quam bene de analogia nominat alibi scripturamus.

Super Quaestiones 61. Articulum primum.